

**ЛЕКЦІЯ 2.**  
**СТРУКТУРА МГП**

## ЗМІСТ

1. Право Гааги та право Женеви
2. Додаткові протоколи до Женевських конвенцій
3. Заборона окремих видів озброєнь та захист окремих об'єктів
4. Звичаєве право
5. Міжнародні та неміжнародні збройні конфлікти

# ПРАВО ГААГИ ТА ПРАВО ЖЕНЕВИ

**В ІСТОРИЧНОМУ РОЗРІЗІ МГП ПРИЙНЯТО СПРИЙМАТИ  
ЯК СИСТЕМУ ІЗ ДВОХ КОМПОНЕНТІВ**



**1864**

ЖК про поліпшення долі поранених на полі бою

**1949**

останнє оновлення ЖК

- ЖК 1 про поліпшення долі поранених та хворих у регулярних арміях
- ЖК 2 про поліпшення долі поранених, хворих та осіб, які зазнали корабельної аварії, зі складу збройних сил на морі
- ЖК 3 про поводження з військовополоненими
- ЖК 4 про захист цивільного населення під час війни

**Право Женеві переважно стосується захисту жертв збройного конфлікту.**



Право Гааги переважно стосується обмеження засобів і методів ведення збройного конфлікту.

- **розділ II ГК IV**

урегульовує **повноцінний** захист для  
військовополонених

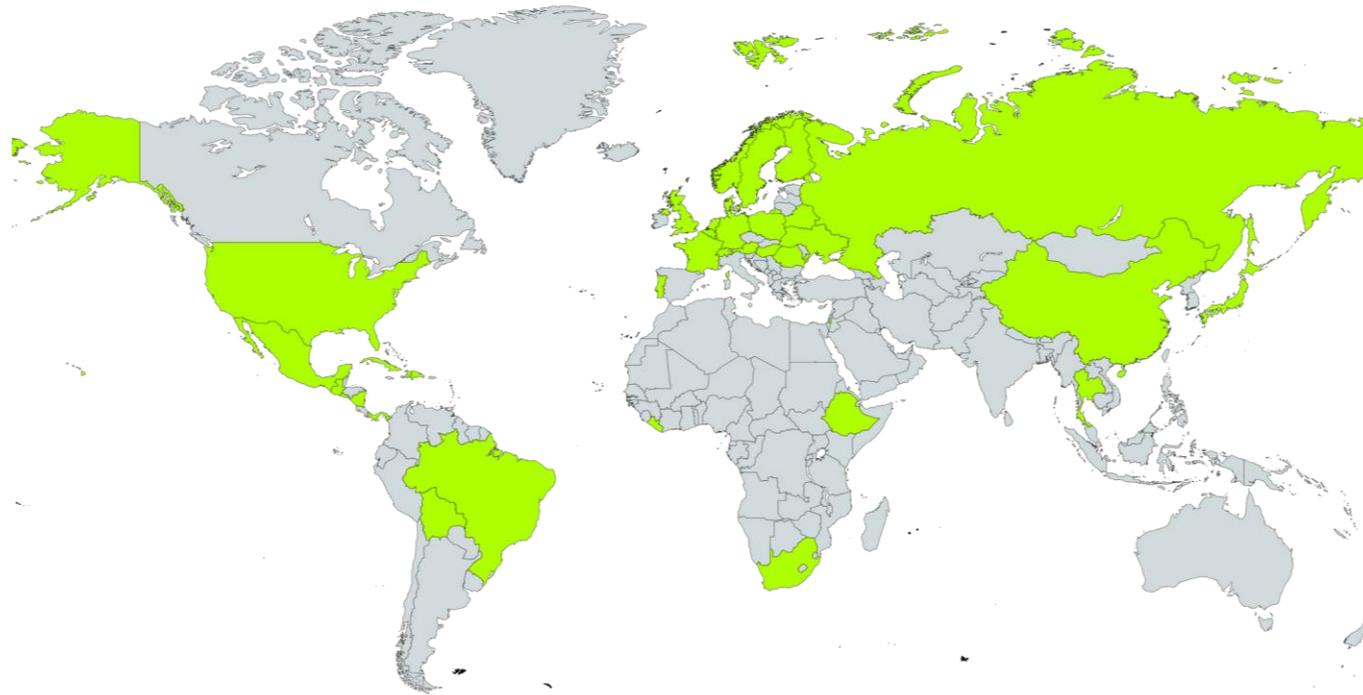
- **ст. 28 ЖК IV**

містить заборону використання  
живих щитів

Відтак, розподіл МГП на право Женеви та право Гааги є умовним, хоча все ще корисним для пізнання цієї галузі права.

ЖК є чи не найбільш універсально визнаними міжнародними договорами у світі. Наразі їх учасниками є 199 країн.

Учасниками ГК IV 1907 є 38 держав. Таке невелике число пояснюється тим, що в часи проведення Гаазьких мирних конференцій, на яких були прийняті ГК, держави-учасниці цих договорів представляли більшу частину територій та населення планети. Окрім того, з часів їх укладення, ГК стали частиною звичаєвого міжнародного права.



● держави,  
що ратифікували ГК IV

ЖК діють для України з

**1954**

ГК діють для України з

**1991**

Україна, хоч і не ратифікувала Гаазькі конвенції, висловила своє визнання дії ГК 1899 та 1907 років шляхом звернення до посольства Нідерландів у Москві в 1962 році. Однак інформація про цей акт не відображена ані на сайті депозитарію, ані на сайті МКЧХ.

З листа до депозитарію ГК Нідерландів, направленою Україною в 2015 році, випливає, що ГК діють для України з 1991 року. Сайт МКЧХ, утім, містить запис про дію ГК для України з 2015 року.

# ДОДАТКОВІ ПРОТОКОЛИ ДО ЖЕНЕВСЬКИХ КОНВЕНЦІЙ

1977

## Додатковий протокол до ЖК, що стосується захисту жертв міжнародних збройних конфліктів (ДП I)

- був прийнятий для того щоби «підтвердити й розвинути положення, що передбачають захист жертв збройних конфліктів»;
- частина III стосувалася заборонених методів ведення збройних конфліктів;
- мав значний вплив на МГП як через кодифікацію, так і через прогресивний розвиток;
- включав, окрім збройних конфліктів між державами, ще й національно-визвольну боротьбу.

1977

## Додатковий протокол до ЖК, що стосується захисту жертв збройних конфліктів неміжнафродного характеру (ДП II)

- приймався на розвиток статті 3, спільної для чотирьох ЖК 1949 року;
- обсяг гарантій для цивільного населення та осіб, що вибули з бою, значно менший, ніж у ДП I чи в ЖК та ГК.

Застосовується до всіх збройних конфліктів, які

« Відбуваються на території будь-якої Високої Договірної Сторони між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території, що дає їм змогу здійснювати безперервні й погоджені воєнні дії та застосовувати цей Протокол » .

2005

## Додатковий протокол до ЖК про введення додаткової відмітної емблеми (ДП III)

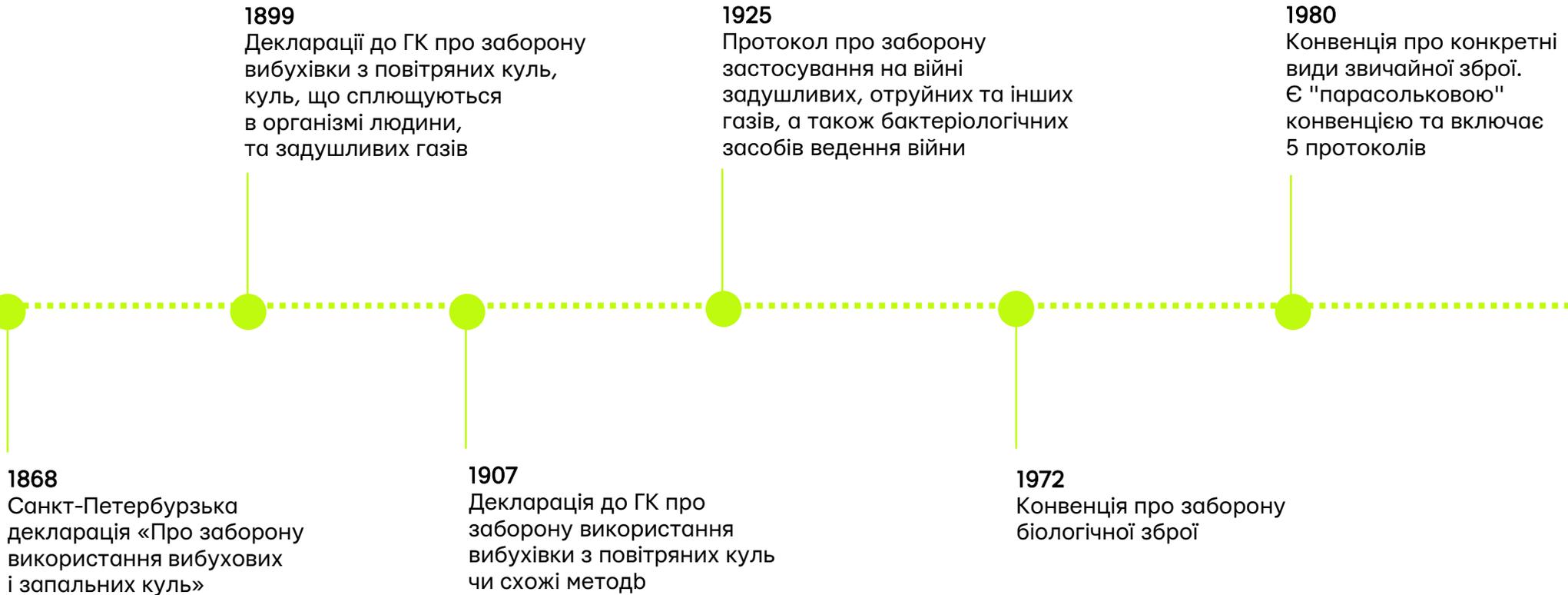
Введена нова, релігійно й семіотично нейтральна емблема для позначення медичних об'єктів, персоналу та транспорту, яка водночас не скасовує ті, що вже існували (червоного хреста, червоного півмісяця, червоного лева й сонця).

**Україна є учасницею всіх трьох ДП.**

# ЗАБОРОНА ОКРЕМИХ ВИДІВ ОЗБРОЄНЬ ТА ЗАХИСТ ОКРЕМИХ ОБ'ЄКТІВ

## ХРОНОЛОГІЯ ЗАБОРОНИ

### КОНКРЕТНИХ ВИДІВ ОЗБРОЄНЬ



Після Конвенції 1980 року було прийнято ще низку договорів щодо заборони озброєнь та, відповідно, їх використання в збройному конфлікті.

**1993**

Конвенція про заборону хімічної зброї

**2008**

Конвенція про касетні боєприпаси

**1997**

Конвенція про заборону протипіхотних мін

**2017**

Договір про заборону ядерної зброї

Україна є учасницею всіх цих міжнародних договорів, за винятком трьох:

- Протоколу V про зобов'язання та передовий досвід зі знешкодження вибухонебезпечних пережитків війни;
- Конвенції про касетні боєприпаси;
- Договору про заборону ядерної зброї.

**ГАЗЬКА КОНВЕНЦІЯ ПРО ЗАХИСТ КУЛЬТУРНИХ ЦІННОСТЕЙ  
У РАЗІ ЗБРОЙНОГО КОНФЛІКТУ 1954 РОКУ**

Є головним на сьогодні міжнародним договором у сфері захисту культурних цінностей у збройних конфліктах.

Включає два протоколи

**Протокол I**

1954

Протокол стосується повернення культурних цінностей

**Протокол II**

1999

Протокол уточнює, конкретизує та операціоналізує положення Конвенції, але не підмінє їх

Іншим договором щодо захисту спеціального об'єкту є Конвенція про заборону військового або будь-якого іншого ворожого використання засобів впливу на природне середовище 1976 року.

# ЗВИЧАЄВЕ ПРАВО

### ХАРАКТЕРНІ РИСИ ЗВИЧАЄВОГО МГП

- існує паралельно з договірним;
- є динамічнішим за договірне;
- менш конкретне, ніж договірне.

Звичай та звичаєві норми МГП можуть виникати

- раніше за договірні;
- разом з ними (так званий миттєвий звичай);
- після (коли звичай визнається великою кількістю держав юридично обов'язковою нормою).

## Звичаєве МГП неофіційно кодифіковане МКЧХ.

Робота над зводом звичаєвого МГП почалася в 1995 році.

У 2005 році був сформований Звід звичаєвого МГП від МХЧХ, який складався з 2 томів:

- першого тому з каталогом звичаєвих норм МГП;
- другого тому з поясненням практики держав щодо застосування звичаєвих норм.

Звід містить:

**161**

норму звичаєвого МГП

**143**

норми, що стосуються як міжнародних, так і неміжнародних збройних конфліктів

**13**

норм, що стосуються виключно неміжнародних збройних конфліктів

Однак не всі країни визнали об'єктивність та коректність Зводу. США, наприклад, не погоджуються з методологією, використаною для його укладення. Так, США виступають постійним заперечувачем (persistent objector) щодо окремих норм, зазначених у Зводі.

Утім, якщо таке й можливо, то існують загальноприйняті правила щодо того, як має відбуватися заперечення:

- заяви можуть робитися як на національному, так і на міжнародному рівні;
- заперечувач має так часто, як це можливо, висловлювати свою незгоду зі звичаєм;
- можна висловити заперечення після формування звичаю, але недопустимо відкликати свою згоду;
- заперечення може проявлятися в діях або заявах.

# МІЖНАРОДНІ ТА НЕМІЖНАРОДНІ ЗБРОЙНІ КОНФЛІКТИ

## МІЖНАРОДНИЙ ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ

### (МЗК)

- До МЗК застосовується весь спектр норм МГП.
- МЗК виникає тоді, коли одна держава (або декілька) здійснює будь-яке застосування зброї проти території іншої держави (теорія одного пострілу), або тоді, коли фіксується ворожий акт однієї держави проти іншої.
- Застосування МГП до МЗК ускладнюється тоді, коли хоча б одна держава бере участь у конфлікті опосередковано, через контроль за недержавним актором.

## НЕМІЖНАРОДНИЙ ЗБРОЙНИЙ КОНФЛІКТ

### (НМЗК)

- До НМЗК застосовується лише стаття 3 спільна для чотирьох ЖК, ДП II та кілька норм з інших конвенцій (наприклад, стаття 19 Гаазької конвенції про захист культурних цінностей у разі збройного конфлікту).
- Існує більше непевності щодо визначення НМЗК. Спільна для ЖК стаття 3 говорить про те, що вона застосовується до збройного конфлікту «який не має міжнародного характеру й виникає на території однієї з» держав.
- ДП II застосовується до конфліктів, які відбуваються на території будь-якої держави «між її збройними силами або іншими організованими збройними групами, які, перебуваючи під відповідальним командуванням, контролюють частину її території, що дає їм змогу здійснювати безперервні й погоджені військові дії та застосовувати цей Протокол».



# — Дякую!

Дмитро Коваль

к.ю.н., співвиконавчий директор Truth Hounds

[d.k@truth-hounds.org](mailto:d.k@truth-hounds.org)

Вероніка Шептуховська  
редакторка

Лілія Лахнеш  
редакторка

Владислав Левчук  
редактор

Створено ГО «Трус Хаундс», 2024 р.

[truth-hounds.org](https://truth-hounds.org)

